

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Mirella Kytönen

EDUNVALVONNAN ALKUTOIMENPITEET JA NIIHIN LIITTYVÄT ONGELMAT

Liiketalous
2022

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Mirella Kytönen
Opinnäytetyön nimi	Edunvalvonnan alkutoimenpiteet ja niihin liittyvät ongelmat
Vuosi	2022
Kieli	suomi
Sivumäärä	33 + 1 liite
Ohjaaja	Margit Mannila

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan edunvalvonnan alkamista. Tarkempina tutkimuskysymyksinä ovat edunvalvonnan alkutoimenpiteet sekä niihin liittyvät ongelmat edunvalvonnan näkökulmasta.

Tutkimuksen teoreettinen osuus pohjautuu ajantasaiseen lainsäädäntöön sekä oikeuskirjallisuuteen. Työ toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Empiirisessä osiossa on mukana myös tietoa, joka on peräisin yleisten edunvalvojen haastattelusta.

Tutkimuksessa selvitetään monia eri toimenpiteitä, joita edunvalvojan tulee tehdä uuden päämiehen saadessaan. Näihin alkutoimenpiteisiin liittyy myös monia ongelmia, jotka toiset ovat hankalampia kuin toiset. Joidenkin päämiesten osalta ongelmat ovat vähäisiä ja hänen asiansa saadaan nopeasti hallintaan, mutta joidenkin kohdalla asioita ei välttämättä ikinä saada minkäänlaiseen järjestykseen.

Avainsanat	alkutoimenpiteet, edunvalvonta, omaisuusluettelo, ongelmat
------------	--

ABSTRACT

Author	Mirella Kytönen
Title	Initial Measures for Guardianship and Related Problems
Year	2022
Language	Finnish
Pages	33 + 1 Appendix
Name of Supervisor	Margit Mannila

This thesis examines the beginning of guardianship. More detailed research questions include initial measures of guardianship and the related problems from the perspective of guardianship.

The theoretical section of the study is based on up-to-date legislation and legal literature. The work is conducted as a qualitative study. The empirical section also includes information from an interview with general guardians.

The research examines many of the different measures that the guardian must take when they have a new client. There are also many problems with these initial measures, some of which are more difficult than others. For some principals, the problems are minor, and their affairs are quickly brought under control, but for some things may never be sorted out in any way.

Keywords initial measures, guardianship, inventory of assets, problems

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	7
1.1	Tutkimuksen aihe ja tausta	7
1.2	Tutkimusmenetelmät.....	7
1.3	Tiedonkeruumenetelmät	8
1.4	Tutkimuksen rakenne ja kulku	8
2	EDUNVALVONTA.....	10
2.1	Edunvalvonnan tarkoitus	10
2.2	Päämies.....	10
2.2.1	Alaikäinen päämies	11
2.2.2	Täysi-ikäinen päämies	11
2.3	Edunvalvoja.....	11
2.4	Digi- ja väestötietovirasto	12
2.5	Omaisuusluettelo.....	12
2.6	Edunvalvontavaltuus	13
3	EDUNVALVONNAN ALKAMINEN	14
3.1	Edunvalvojan määrääminen	14
3.2	Edunvalvonta-asian käsittely holhousviranomaisessa	15
3.3	Alkavien edunvalvontojen määrä	16
4	EDUNVALVOJAN TEHTÄVÄT EDUNVALVONNAN ALKAESSA	17
4.1	Yleinen tutustuminen päämieheen	17
4.2	Alkutapaaminen.....	18
4.3	Tiedustelut eri tahoille.....	18
4.4	Pankkitilien määrittäminen.....	19
4.5	Käyttövarojen määrittäminen	19
4.6	Omaisisuuden selvittäminen	20

4.7	Velkojen selvittäminen	21
4.8	Tulojen ja etuuksien tarkistaminen	21
4.9	Omaisuusluettelon toimittaminen	22
5	EDUNVALVONNAN ALKUTOIMENPITEISIIN LIITTYVÄT ONGELMAT	23
5.1	Päämies ja omaiset	23
5.2	Pankkiyhteistyö	24
5.3	Omaisuuuden selvittäminen	24
5.4	Velkojen selvittäminen	25
5.5	Käyttövarojen suuruus	25
5.6	Ongelmien yleisyys	25
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	27
6.1	Tulokset	27
6.2	Reliaabelius ja validius	29
6.3	Opinnäytetyöprosessin itsearviointi	30
6.4	Jatkotutkimusehdotukset	31
	LÄHTEET	32
	LIITTEET	34

LIITELUETTELO

LIITE 1. Haastattelukysymykset

1 JOHDANTO

Edunvalvonnan tarve lisääntyy nopeasti. Holhoustoimen asiakasmäärät kasvavat jatkuvasti, koska väestö ikääntyy ja ihmiset tarvitsevat edunvalvojan hoitamaan asioitaan. (Oikarinen, 2021.) Edunvalvonta on siis aiheena ajankohtainen. Tässä opinnäytetyössä tutkitaan edunvalvonnan alkamiseen liittyviä toimenpiteitä sekä niissä esiintyviä ongelmia edunvalvonnan näkökulmasta.

1.1 Tutkimuksen aihe ja tausta

Työskennellessäni edunvalvonnassa totesin, että haluan tehdä opinnäytetyöni siihen liittyen. Opinnäytetyön aiheena on edunvalvonnan alkaminen, alkutoimenpiteet ja niihin liittyvät ongelmat. Tämä aihe tuli esille työpaikan keskusteluissa ajatellen, että se olisi merkityksellinen työyhteisön kannalta. Opinnäytetyössä perehdytään tarkemmin vain yleisten edunvalvojien tavanomaisiin edunvalvontoihin. Edunvalvontavaltuutuksesta sekä erityismääräyksistä mainitaan, mutta ne on jätetty tarkemman tutkimuksen ulkopuolelle.

Opinnäytetyössä käsitellään seuraavat kysymykset ja pyritään vastaamaan niihin:

1. Millaisissa tilanteissa edunvalvonta voidaan määrätä?
2. Mitä ovat edunvalvonnan alkutoimenpiteet?
3. Mitä ongelmia alkutoimenpiteisiin liittyy?

1.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus toteutetaan kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Se on siis luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa aineisto kootaan luonnollisissa tilanteissa. Kvalitatiivisen tutkimuksen yhtenä tyypillisenä piirteenä on myös ihmisen suosiminen tiedon keruun instrumenttina. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 164.)

Tutkimuksen metodina käytetään oikeusdogmaattista eli lainopillista tutkimusta. Tutkimuksen kohteena on voimassaoleva oikeus ja tarkoituksena selvittää voimassaolevien oikeusnormien sisältöä. (Hirvonen 2021, 21–22.)

1.3 Tiedonkeruumenetelmät

Tässä tutkimuksessa kerättiin tarvittavaa aineistoa eri tavoilla. Teoriaosuudet pohjautuvat suurimmalta osin ajantasaiseen lainsäädäntöön sekä kirjallisuuteen, pääosin oikeuskirjallisuuteen. Empiirisessä osiossa hyödynnettiin lisäksi haastattelua.

Haastattelu on yksi tiedonhankinnan perusmuodoista. Haastattelu voidaan toteuttaa monin eri tavoin. Tässä työssä käytetään puolistrukturoitua haastattelu, joka tarkoittaa, että haastattelukysymykset ovat kaikille vastaajille samat, mutta he voivat vastata niihin omin sanoin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 11, 47.)

Opinnäytetyössä haastatellaan yleisiä edunvalvoja edunvalvontatoimistoista A ja B, yhteensä kolmesta eri toimipaikasta. Haastattelut suoritetaan sähköpostin välityksellä, jotta on mahdollisuus saada vastauksia myös kauempana olevista toimipaikoista. Kiireellisen aikataulun vuoksi vastausaikaa oli vain noin viikon verran. Yleisille edunvalvojille lähetettiin sähköpostilla kysely, jossa tiedusteltiin, olisiko heillä halukkuutta ja aikaa vastata haastattelukysymyksiin. Viisi heistä vastasi myöntävästi, jolloin heille lähetettiin haastattelukysymykset (Liite 1). Heille annettiin myös mahdollisuus olla vastaamatta kaikkiin kysymyksiin, mutta jokainen heistä vastasi jokaiseen kysymykseen. Edunvalvojat pysyttelevät nimettöminä tässä opinnäytetyössä, joten heihin viitataan merkein H1, H2, H3, H4 ja H5.

1.4 Tutkimuksen rakenne ja kulku

Tämä opinnäytetyö koostuu kuudesta pääluvusta. Ensimmäinen luku on johdanto, jossa käydään läpi tutkimuksen aihetta ja sen taustaa. Johdannossa kerrotaan myös tutkimuksen menetelmä ja metodi sekä tiedonkeruumenetelmät. Viimeisenä johdannossa käydään vielä läpi tutkimuksen rakennetta.

Opinnäytetyön teoreettinen osuus alkaa toisessa luvussa. Siinä selitetään edunvalvonnasta yleisesti sekä avataan tärkeitä edunvalvontaan liittyviä käsitteitä. Teoreettinen osuus jatkuu myös kolmannessa luvussa, joka käsittelee edunvalvonnan alkamista ja edunvalvojan määräämistä. Kolmannessa luvussa alkaa myös tutkimuksen empiirinen osuus, kun katsotaan tilastoja edunvalvontojen alkamismääristä myös haastattelujen perusteella.

Neljännessä luvussa on sekä teoreettista että empiiristä osiota. Siinä käydään läpi edunvalvojan tehtäviä edunvalvonnan alkaessa ja aineistona on käytetty sekä kirjallisuutta ja lakia, että myös edunvalvojien haastatteluja. Opinnäytetyön viides luku koostuu pelkästään empiirisestä osiosta eli se sisältää ainoastaan edunvalvojien haastatteluihin pohjautuvaa tietoa.

Opinnäytetyön kuudennessa eli viimeisessä luvussa on aiheena johtopäätökset sekä pohdintaa. Luvussa vastataan tutkimuskysymyksiin ja niiden kautta käydään tulokset läpi. Siinä mietitään myös tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä sekä opinnäytetyön tekemistä kirjoittajan näkökulmasta. Viimeisenä ehdotetaan myös muutamaa jatkotutkimusehdotusta.

2 EDUNVALVONTA

Tässä luvussa käydään läpi mitä edunvalvonta tarkoittaa. Luvussa kerrotaan myös mitä tarkoittavat tärkeät käsitteet, jotka esiintyvät tässä opinnäytetyössä. Edunvalvontaan liittyvät säädökset pohjautuvat suurelta osin lakiin holhustoimesta (442/1999), jota käsitellään useassa kohdassa.

2.1 Edunvalvonnan tarkoitus

Holhustoimilain (442/1999) 1 luvun 1 §:ssä säädetään, että holhustoimen tarkoituksena on valvoa sellaisten henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät voi itse pitää huolta taloudellisista asioistaan vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai jonkun muun syyn vuoksi. Edunvalvonta käsitetään yleisesti taloudellisten asioiden hoitamisena, mutta sen voi kuitenkin ymmärtää laajasti. Taloudellisten asioiden hoitaminen sisältää jo olevien varallisuusarvoisten etujen ja oikeuksien valvonnan lisäksi myös kaikki sellaiset oikeustoimet, joilla on päämiehen kannalta taloudellista merkitystä. (Tornberg & Kuuliala 2015, 5)

Päämiehellä on kuitenkin lähtökohtaisesti oma päätösvalta häneen henkilönä koskevien asioiden ratkaisemiseen. Edunvalvojalla on oikeus päämiehen henkilöön liittyviin asioihin vain, jos se on sisällytetty hänelle määrättyyn tehtävään. Lähtökohtana edunvalvonnalle on toisen puolesta toimiminen henkilön etua puolustaen silloin, kun hän ei itse ole siihen itsenäisesti riittävässä määrin kykenevä. (Tornberg & Kuuliala 2015, 4–5)

2.2 Päämies

Edunvalvonnassa päämiehellä tarkoitetaan henkilöä, jolle on määrätty edunvalvoja tai henkilöä, joka on julistettu vajaavaltaiseksi. Henkilö voi olla vajaavaltainen joko vajaavaltaiseksi julistamisen tai alaikäisyyden myötä. Vuonna 2014 edunvalvonnassa oli yli 65 000 henkilöä, joista noin 80 prosenttia täysi-ikäisiä. (Tornberg & Kuuliala 2015, 3)

2.2.1 Alaikäinen päämies

Yleensä alaikäisen henkilön edunvalvojana toimivat hänen huoltajansa. Tuomioistuim voi kuitenkin vapauttaa huoltajan edunvalvojan tehtävästä sekä määrätä jonkun muun henkilön alaikäisen edunvalvojaksi tarpeen mukaan. Tilanteessa, jossa huoltaja on alaikäinen lapsen syntyessä, tulee hänestä lapsen edunvalvoja vasta täytettyään 18 vuotta. (L 442/1999, 2:4 §, 2:6 §)

Alaikäisen edunvalvonta pohjautuu suoraan lakiin, mutta edunvalvonnan tarve voi johtua myös poissaolosta, sairaudesta tai jostain muusta syystä, kuten esimerkiksi kehityksen viivästyemisestä. Nuorien edunvalvonnan syynä on usein myös velkaantumisen. (Tornberg & Kuuliala 2015, 4)

2.2.2 Täysi-ikäinen päämies

Täysi-ikäisen henkilön edunvalvojana toimii henkilö, jonka tuomioistuin tai holhousviranomainen on määrännyt tehtävään. (L 442/1999, 2:5 §) Edunvalvoja voidaan määrätä täysi-ikäiselle henkilölle sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi. (Tornberg & Kuuliala 2015, 71)

Täysi-ikäisillä päämiehillä on myös muita tapoja järjestää edunvalvonta. Näitä tapoja ovat edunvalvontavaltuus, tavallinen valtuutus, hoitotahto tai muut hoitoa koskevat sopimukset. Vaihtoehtona on myös toimeksiannot, jotka liittyvät varallisuuden ja henkilökohtaisten asioiden hoitoon. Henkilöllä on oikeus valita tapa, jolla hän järjestää etujensa valvonnan silloin, kun hän ei itse siihen kykene. (Tornberg & Kuuliala 2015, 4)

2.3 Edunvalvoja

Digi- ja väestötietovirasto (Dvv) tai tuomioistuin määrää henkilölle tarvittaessa edunvalvojan. Edunvalvojana voi toimia yksityishenkilö, esimerkiksi omainen tai

joku muu läheinen. Dvv tai käräjäoikeus voi kuitenkin määrätä henkilön edunvalvojaksi myös yleisen edunvalvojan. Yleensä yleinen edunvalvoja on valtion virkamies, joka toimii edunvalvontatoimistoissa, mutta joissakin tapauksissa yleisenä edunvalvojana voi toimia myös ostopalvelutuottajan palveluksessa oleva yleinen edunvalvoja. (Oikeus, 2022.)

Tavallisesti edunvalvojan tehtäväksi annetaan päämiehen omaisuuden ja taloudellisten asioiden hoitamisen. Näiden lisäksi edunvalvojan on myös huolehdittava, että päämies saa sopivan hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen. Hänen on myös huolehdittava siitä, että päämies saa riittävästi rahaa omaan henkilökohtaiseen käyttöönsä. (Oikeus, 2022a.)

2.4 Digi- ja väestötietovirasto

Holhustoimilain (442/1999) 9 luvun 84 §:ssä säädetään, että holhousviranomaisena toimii Digi- ja väestötietovirasto. Digi- ja väestötietovirasto on aloittanut toimintansa vuonna 2020, kun Väestörekisterikeskus, maistraatit sekä Maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö yhdistyivät. Se tarjoaa palveluja asiakkaiden elämäntapahtumiin ja tukee kansalaisten asiointia julkisen hallinnon kanssa. (Digi- ja väestötietovirasto, 2022b.)

Edunvalvoja on tilivelvollinen edunvalvonnan alkaessa laatimaan omaisuusluettelon, liittämään siihen tarvittavat asiakirjat sekä lähettämään sen liitteineen virastoon kolmen kuukauden kuluessa. (Digi- ja väestötietovirasto 2022a; Digi- ja väestötietovirasto 2022c.)

2.5 Omaisuusluettelo

Edunvalvojan on toimitettava holhousviranomaiselle kolmen kuukauden kuluessa luettelo niistä päämiehen varoista ja veloista, joiden tulee olla edunvalvojan hoidettavana. (L 442/1999, 6:48 §)

Omaisuusluettelo sisältää päämiehen omaisuuden käyvän arvon, velat, erilaiset etuudet sekä voimassa olevat sopimukset. (Digi- ja väestötietovirasto, 2022a.) Omaisuusluettelon tulee sisältää myös selvitys siitä omaisuudesta, joka jää päämiehen omaan vallintaan. (Tornberg & Kuuliala 2015, 446.)

Omaisuusluettelo on yksi etukäteisistä valvontatoimista, jotka tukevat valvonta-tehtävää sekä päämiehen edun toteutumisen tarkastelua. Se luo perustan päämiehen omaisuuden hoidolle ja edunvalvojan toiminnan valvonnalle. Edunvalvoja tutustuu omaisuusluettelon avulla päämiehensä omaisuuteen sekä muiden taloudellisten asioiden tilaan. (Tornberg & Kuuliala 2015, 34, 445.)

2.6 Edunvalvontavaltuus

Henkilö voi valtuuttaa toisen henkilön edustamaan tätä omaisuutta koskevista ja muista taloudellisista asioista. Tämä voidaan tehdä edunvalvontavaltuutuksella, jonka valtuuttaja on määrännyt tulemaan voimaan siinä tapauksessa, että hän tulee sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn takia kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan. Valtuus voidaan myös rajata koskemaan vain määrättyä oikeustointia, asiaa tai omaisuutta. (L 648/2007, 1:1 §, 1:2 §)

Edunvalvontavaltuus on joustavampi ja kevyempi tapa järjestää omien asioiden hoitaminen tulevaisuutta varten. Valtuus voidaan tehdä siltä varalta, että ei itse pysty myöhemmin hoitamaan asioitaan. Valtuus kirjataan valtakirjaan, johon etukäteen nimetään, kuka saa hoitaa asioita ja miten. (Digi- ja väestötietovirasto, 2022f.)

3 EDUNVALVONNAN ALKAMINEN

Tässä luvussa käydään läpi pääpiirteet edunvalvojan määräämisestä ja asian käsittelystä. Katsotaan myös tilastoja alkavien edunvalvontojen määrästä yleisesti Suomessa sekä tietyillä edunvalvojilla.

3.1 Edunvalvojan määrääminen

Holhustoimilaissa (442/1999) säädetään, että edunvalvojaksi voidaan määrätä henkilö, joka on tehtävään sopiva ja antaa suostumuksensa. Kun sopivuutta arvioidaan, on otettava huomioon esimerkiksi edunvalvojaksi esitetyn henkilön taito ja kokemus sekä tehtävän laatu ja laajuus. (L 442/1999, 2:5 §)

Edunvalvojan määrää joko Digi- ja väestötietovirasto tai käräjäoikeus. Hakemus voidaan tehdä kirjallisena Digi- ja väestötietovirastolle tai hakemus voidaan tehdä käräjäoikeudelle. Henkilö voi itse tehdä hakemuksen, jos huomaa tarvitsevansa edunvalvojan tukea ja apua, mutta myös läheinen tai esimerkiksi sosiaaliviranomainen voi tehdä ilmoituksen henkilön puolesta Digi- ja väestötietovirastolle. Se selvittää tarvitseeko kyseessä oleva henkilö edunvalvontaa hakemuksen tai ilmoituksen perusteella. Dv v voi myös tehdä hakemuksen käräjäoikeudelle. (Oikeus, 2020.)

Holhustoimilaissa (442/1999) säädetään, että tuomioistuimen on määrättävä edunvalvoja sellaisissa tilanteissa, jos kuolleelta on jäänyt perintö eikä perillistä tai testamentinsaajaa taikka hänen olinpaikkaansa tiedetä taikka perillinen tai testamentinsaaja ei muuten voi valvoa oikeuttaan tai on muutoin tarpeen, että poissa olevan oikeutta valvotaan tai hänen omaisuuttaan hoidetaan. Myös sellaisissa tilanteissa, jos tulevasta tapahtumasta riippuu, kenelle omaisuus menee, tai joku saa omaisuuden omistusoikeuksin haltuunsa vasta myöhemmin ja edustaja on tarpeen valvomaan tulevan omistajan oikeutta tai hoitamaan omaisuutta häneen lukuunsa; tai lahjakirjassa tai testamentissa on määrätty, että saajalle tuleva omai-

suus on uskottava muun henkilön kuin saajan edunvalvojan hoidettavaksi, ja edunvalvojan määrääminen hoitamaan saatua omaisuutta on saajan edun mukaista. Tuomioistuin voi myös määrätä edunvalvojalle sijaisen, jos edunvalvojan ja hänen päämiehensä edut joutuvat ristiriitaan keskenään, eikä edunvalvoja saa edustaa päämiestään. (L 442/1999, 2:10 §; Karttunen, Laasanen, Sippel, Uitto & Valtonen 2017, 81.)

Holhustoimilaissa (442/1999) säädetään myös, että holhousviranomainen voi määrätä edunvalvojan tuomioistuimen ohella. Holhousviranomainen voi määrätä edunvalvojan, jos henkilö on ilman edunvalvojaa edunvalvojan kuoleman tai jonkun muun syyn vuoksi. Holhousviranomainen voi myös määrätä edunvalvojalle sijaisen tämän pyynnöstä. (L 442/1999, 2:12 §)

Edunvalvojan määräämiselle on kuitenkin edellytyksiä. Edellytyksenä on se, että henkilö ei itse kykene hoitamaan asioita. Tämän kykenemättömyyden syynä tulee olla sairaus, heikentynyt terveydentila tai muu vastaava syy. Tavallisesti kykenemättömyys selvitetään lääkärinlausunnolla. Edellytyksenä voi myös olla tilanne, jossa henkilöllä on taloudellisia tai muita asioita, joiden hoitoa ei ole järjestetty muilla tavoin. Edunvalvojan määräämisen täytyy asioiden viimesijaisena hoitomuotona olla kuitenkin välttämätöntä. Digi- ja väestötietovirasto kirjaa edellytykseksi myös, että edunvalvontaan esitetyn henkilön tulee antaa suostumuksensa tai hänen vastustamistaan ei pidetä aiheellisena. On otettava myös huomioon henkilön tila, sairauden laatu ja edunvalvonnan tarve, esimerkiksi maksamattomien laskujen kanssa. Hakemus edunvalvojan määräämisestä tulee vireille, kun edellytykset asiaa käsittelevästä viranomaisesta, käsiteltävästä asiasta, asianosaisista sekä asian vireillepanotavasta täyttyvät. (Digi- ja väestötietovirasto, 2022d; Tornberg & Kuuliala 2015, 87–88.)

3.2 Edunvalvonta-asian käsittely holhousviranomaisessa

Asian käsittely vaihtelee sen perusteella, onko se tullut vireille omalla hakemuksella vai toisen tekemällä ilmoituksella. Holhousviranomainen voi joko ratkaista

asian suoraan tai ilmoituksen johdosta selvittää, onko henkilö edunvalvonnan tarpeessa. Sen jälkeen holhousviranomainen tekee tarvittaessa käräjäoikeudelle hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi. (Digi- ja väestötietovirasto, 2022.)

Viranomainen kuulee edunvalvojaa pyytävää henkilöä aina henkilökohtaisesti, jos se on mahdollista. Kuuleminen tarkoittaa vapaamuotoista keskustelutilaisuutta edunvalvojan määräämiseen liittyvistä asioista. Tarvittaessa viranomainen voi kuulla myös hakijan puolisoa, lapsia tai asioita aikaisemmin hoitanutta henkilöä, riippuen hakijan mielipiteestä hakemuksen yhteydessä. (Digi- ja väestötietovirasto, 2022.)

3.3 Alkavien edunvalvontojen määrä

Digi- ja väestötietoviraston nettisivujen avoimesta datasta löytyy tiedot, että vuoden 2022 maaliskuussa edunvalvontoja oli yhteensä noin 70 000 ja valtuutuksia noin 15 000. Yleisten edunvalvojien päämieslukumäärä oli noin 35 000. Vuonna 2021 alkoi uusia edunvalvontoja sekä valtuutuksia noin 25 000. (Digi- ja väestötietovirasto, 2022e.)

Yleiselle edunvalvojalle tulee uusia päämiehiä taloudellisissa asioissa vuoden aikana noin 10–20. Jotkut edunvalvojat hoitavat myös erityismääräyksiä, joita voi vuoden aikana tulla noin 40–50. Toimistossa A edunvalvojien tiimiesimiehellä on 25% vähemmän päämiehiä kuin muilla kokopäiväisillä edunvalvojilla. (H1 2022; H2 2022; H3 2022; H4 2022; H5 2022.)

4 EDUNVALVOJAN TEHTÄVÄT EDUNVALVONNAN ALKAESSA

”Edunvalvojan tärkeimpiä tehtäviä on muodostaa jokaisesta päämiehestä yksilöllinen kuva hänen oikeuksiensa, omien tarpeittensa ja toiveidensa toteuttamiseksi.” (H2 2022.)

Tässä luvussa käydään läpi mitä kaikkea edunvalvojan tulee tehdä uuden päämiehen saadessaan. Alla on listattuna tavanomaiset alkutoimet. Tilanteet voivat kuitenkin vaihdella suuresti päämiehistä riippuen.

4.1 Yleinen tutustuminen päämieheen

Päämieheen tutustuminen kannattaa aloittaa saatavilla olevien dokumenttien avulla. Selvitetään, kuka on hakenut edunvalvontaa ja syyt sen takana sekä mikä tehtävä on määrätty ja mille ajalle se on. Edunvalvoja käy myös läpi lääkärintilauksen sekä edunvalvontapäätöksen. Päämiehen kuuleminen sekä Edvard -asianhallintajärjestelmän täyttäminen ja tiedoista lukeminen ovat tärkeä perusta tutustumiseen. (H2 2022.)

Edunvalvojan tulee ottaa yhteyttä tilanteen mukaan päämieheen, hänen omaisiinsa, hoitotahoon tai sosiaalityöntekijään. Päämiehen terveydentilan vuoksi ei aina ole mahdollista saada kaikkia tarvittavia tietoja häneltä itseltään. Mikäli päämiehellä on useampia yhteyttä pitäviä omaisia tai läheisiä, on heitä kohdeltava tasapuolisesti. Yhteydenotossa heitä myös informoidaan edunvalvonnan alkamisesta ja sovitaan tapaamisesta. (Edunvalvonnan käsikirja 2020, 52; H1 2022; H2 2022; H4 2022.)

Uuteen päämieheen tutustuminen tapahtuu parhaiten tapaamisella hänen kotonaan, edunvalvojan toimipaikassa tai jossain muussa päämiehen kannalta sopivassa paikassa. Tapaaminen voidaan joissain tilanteissa järjestää myös etäyhteydellä. (Edunvalvonnan käsikirja 2020, 19–20.)

4.2 Alkutapaaminen

Edunvalvojan on tavattava kaikki uudet päämiehensä henkilökohtaisesti, riippumatta siitä pystyykö päämies terveydentilansa vuoksi ymmärtämään asioiden merkitystä. Alkutapaaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa edesauttaa edunvalvojan ja päämiehen luottamuksellista suhdetta sekä hyvän yhteistyön mahdollisuuksia. Alkutapaaminen tulisi tapahtua kahden viikon kuluessa edunvalvonnan alkamisesta, ellei muuta sovita. Alkutapaamisen jälkeen asiat hoidetaan yleensä puhelimitse, mutta myös uudet tapaamiset ovat mahdollisia. (Edunvalvonnan käsikirja 2020, 19, 28; H3 2022.)

Alkutapaamisessa käydään päämiehen kanssa läpi hoidettavat asiat, selvitetään hänen kuntoansa ja pyydetään suostumus tahoista, joihin voi olla yhteydessä hänen asioistaan. Tapaamisen perusteella tehdään sovituista asioista edunvalvontasuunnitelma. Siihen kirjataan, miten asioita tullaan hoitamaan ja mitä niistä on yhdessä sovittu. (Edunvalvonnan käsikirja 2020, 19; H3 2022; H4 2022.)

4.3 Tiedustelut eri tahoille

Edunvalvonnasta laitetaan tiedustelut päämiesten asioista eri tahoille. Näitä tahoja ovat esimerkiksi pankit, Kansaneläkelaitos, yksityiset eläkelaitokset, verohallinto, ulosotto ja perintätoimistot. Näissä täytyy ottaa myös huomioon kiristyneet tietosuojajohteet. (H1 2022; H2 2022; H3 2022; H4 2022.)

Kerätään tietoa myös laskuttajista, helpoiten se onnistuu pankista saadulta tiliotteelta. Otetaan selvää, mitä laskuja päämiehelle tulee ja käännetään ne tulemaan suoraan edunvalvontaan. Ilmoitetaan myös edunvalvontatilin tilinumero tarvittuihin paikkoihin. (H3 2022; H4 2022.)

4.4 Pankkitilien määrittäminen

Holhustoimilain (442/1999) 5 luvun 31 §:ssä säädetään, että saatava, joka on edunvalvojan hoidettavana olevaa omaisuutta, voidaan suorittaa vain edunvalvojalle tai hänen osoittamalleen päämiehen tilille. Pankin asiakkuustiedustelujen vastauksien saamisen jälkeen, ilmoitetaan käytössä olevalle pankille mikä tili muutetaan edunvalvontatiliksi tai mahdollisesti avataan uusi tili sitä varten. Edunvalvojan tulee myös antaa pankille tiedoksi, ketkä voivat käyttää päämiehen nimissä olevia pankkitilejä. (H3 2022; Edunvalvonnan käsikirja 2020, 28.)

Useimmiten edunvalvontatilin rinnalle avataan samaan pankkiin päämiehelle hänen omaan käyttöönsä tuleva käyttötili. Alkuvaiheessa seurataan tilitilanteita erityisen tarkasti, jotta saadaan selville, miten varat riittävät. Jos päämiehellä on ylimääräisiä tai turhia tilejä, ne lopetetaan tai yhdistetään. (H3 2022; H4 2022.)

4.5 Käyttövarojen määrittäminen

Holhustoimilaissa (442/1999) säädetään, että päämiehelle on jätettävä se omaisuus, jota hän tarvitsee henkilökohtaista käyttöä varten. Päämiehen vallintaan on jätettävä kohtuullisena pidettävä määrä käyttövaroja, tarpeet ja olosuhteet huomioon ottaen. Edunvalvojan on tehtävän alkaessa määritettävä käyttövarojen suuruus yhdessä päämiehensä kanssa. (L 442/1999, 5:38 §; Edunvalvonnan käsikirja 2020, 30; H4 2022.)

Käyttövarat ovat päämiehen kannalta tärkeä asia. Edunvalvonnan alkaessa voi tapahtua muutoksia tilinkäyttöoikeuksissa, joten on huolehdittava, että päämies saa tarpeelliset käyttövaransa keskeytyksettä. Edunvalvojan tulee selvittää päämiehelle, miten käyttövarat määräytyvät ja mitkä tekijät vaikuttavat niiden suuruuteen, luonnollisesti esimerkiksi päämiehen taloudellinen tilanne. Laissa ei kuitenkaan ole tarkempia määräyksiä käyttövarojen suuruudesta tai toimitusajankohdista. Kuitenkin esimerkiksi erilaiset asiakasmaksujen määrittämät omaan käyttöön jäävien varojen määrät eivät ole käyttövarojen määrittämisperusteita, ne

voivat vain vaikuttaa siihen paljonko päämiehelle jää varoja käytettäväksi, mutta eivät siltikään määritä käyttövaran suuruutta. (Edunvalvonnan käsikirja 2020, 30–31.)

Pääsääntönä on, että käyttövarat toimitetaan päämiehen omassa käytössä olevalle pankkitilille. Jos päämies on itse kykenemätön käyttämään pankkitiliään, voidaan joissain tilanteissa antaa päämiehen tilin käyttöoikeus jollekin läheiselle tai hoitohenkilökunnalle. On myös mahdollisuus, että päämies hankkii tarvitsemansa hyödykkeet ostamalla laskulle. Voidaan siis esimerkiksi selvittää, miten mahdolliset ostokset hoidetaan, annetaanko päämiehelle käyttövaroja kauppaostoksiin vai tehdäänkö hänelle osto-oikeus kauppaan. (Edunvalvonnan käsikirja 2020, 31–32; H4 2022; H5 2022.)

4.6 Omaisuuden selvittäminen

Holhustoimilaissa (442/1999) säädetään, että edunvalvojan on hoidettavan päämiehensä omaisuutta sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja että tuotosta saadaan kohtuullinen. Holhousviranomaisen voi määrätä, että edunvalvojan on laadittava hoitosuunnitelma omaisuuden hoidon ja käytön ohjeeksi. Omaisuudenhoitosuunnitelman tekeminen voi olla hyödyllistä varsinkin tilanteessa, jossa päämiehellä on paljon omaisuutta. Hoitosuunnitelma on tehtävä niin, että se toteuttaa päämiehen etua. (L 442/1999, 5:37 §, 39 §, 40 §; Edunvalvonnan käsikirja 2020, 37; Tornberg & Kuuliala 2015, 473.)

Edunvalvoja selvittää mitä kaikkea päämies mahdollisesti omistaa. Se tapahtuu esimerkiksi verottajalle tehtävästä kyselystä, mistä selviää päämiehen omaisuus ja kiinteistötiedot. Verohallinnolle lähetetään pyyntö viimeisestä veroilmoituksesta, sekä ilmoitetaan edunvalvontatilin tilinumero ja käännetään veroposti tulemaan edunvalvontaan. (H2 2022; H3 2022; H4 2022; H5 2022.)

Päämiehen omistamien metsien, peltojen, asuinrakennusten ja muiden kiinteistön tilanne kartoitetaan. Selvitetään, onko niissä esimerkiksi vuokralaista, tukioikeuksia tai hoitovelkaa. Kun määritellään metsien ja peltojen arvoa, käytetään alueen keskimääräisiä hehtaarihintoja tai Metsänhoitoyhdistyksen arvioita. (H3 2022.)

Edunvalvojan tulee myös selvittää, onko päämiehellä esimerkiksi mahdollisia kuolinpesäosuuksia. Selvitettävää on myös, onko päämiehellä jotain saatavia ja pyrkiä tekemään niistä velkakirja, ellei sellaista jo ole. Jos päämies on ostanut esimerkiksi osakkeita, ei niihin kosketa ilman taloudellista pakkoa. (H3 2022; H4 2022; H5 2022)

4.7 Velkojen selvittäminen

Päämiehen hoitamattomat velat tulee selvittää. Toimistossa A edunvalvonnan alkaessa edunvalvontasihteerit hoitavat velkakyselyt perintätoimistoista. Myös ulosottoon on tehtävä tiedustelu, jos nousee esille viitteitä velkaantumisesta. Velkoja pyritään myös kartoittamaan päämieheltä löytyvien laskujen perusteella. (Edunvalvonnan käsikirja 2020, 40; H3 2022; H2 2022; H5 2022)

Jos päämiehellä on velkaa sekä ulosmitattavia varoja tai tuloja, tulee ulosoton välttämiseksi yrittää sopia velkojien kanssa velan maksusta tai mahdollisesti tilanteesta riippuen maksaa velka pois. Jos tilanne on huono, kannattaa hakea velkajärjestelyä. Hoidossa olevien velkojen lyhentämistä jatketaan kuitenkin maksuohjelman mukaan. Pitää kuitenkin olla myös tarkkana, ettei aiheuta toimillaan vahinkoa, esimerkiksi katkaisemalla velan vanhentumista. (Edunvalvonnan käsikirja 2020, 40)

4.8 Tulojen ja etuuksien tarkistaminen

Päämiehen tulot tulevat edunvalvojan hoidettavaksi, ellei sovita, että päämies voi itse hoitaa tiettyjä asioita. Mahdollisia työtuloja päämies hallitsee itse. Edunvalvoja huolehtii päämiehen menojen maksamisesta, kun päämiehen tulot on ohjattu edunvalvontatilille. (Edunvalvonnan käsikirja 2020, 28–29, 34)

Tuloja voidaan lähteä selvittämään tekemällä kyselyjä pankkeihin, verohallintoon sekä eri eläkelaitoksiin. Pankista saadun tiliotteen perusteella tiedetään, mistä eläkkeet ja muut tulot tulevat. Yksityisille eläkelaitoksille tehdään kyselyt eläkkeistä ja Kansaneläkelaitokselle eläkkeiden lisäksi myös muista etuuksista. (H2 2022; H3 2022; H4 2022)

Edunvalvoja voi huomata esimerkiksi omaisuusluetteloja tehdessään päämieheltä puuttuvan jonkun hänelle kuuluvan etuuden. Tällaisessa tilanteessa edunvalvojan tulee hakea päämiehelle puuttuvaa etuutta. Tavanomaisia etuuksia ovat seuraavat: ansiosidonnainen työttömyysturva, asumistuki, elatustuki, hoitotuet, kansaneläke, kotihoidontuki, kuljetustuet, kuntoutustuki, lapsilisä, lisäkorvaukset suurista lääkekuluista, omaishoidontuki, opintotuki, palvelusetelit, perhe-eläke, peruspäiväraha, sairaanhoitokorvaukset, sairauspäivärahat, takuueläke, terveydenhoidon maksukattojen täyttyminen, toimeentulotuki, työeläkkeet, työmarkkina-tuki, vammaisetuudet ja vanhempainraha. (Tornberg & Kuuliala 2015, 465; Edunvalvonnan käsikirja 2020, 35.)

4.9 Omaisuusluettelon toimittaminen

Viranomaiselle eli tässä tapauksessa Digi- ja väestötietovirastolle toimitetaan omaisuusluettelo. Se toimii yhteenvetona kaikille tiedoille, jotka päämiehestä on kerätty. Omaisuus tulee kartoittaa ja omaisuusluettelo toimittaa kolmen kuukauden kuluessa edunvalvonnan alkamisesta. (H1 2022; H2 2022; L 442/1999, 6:48 §)

Valtion edunvalvontatoimistoissa sekä edunvalvojat että edunvalvontasihteerit hoitavat päämiehen alkutoimia. Edunvalvoja on kuitenkin vastuussa siitä, että päämiehen asiat ovat hoidettu ja hän lähettää omaisuusluettelon allekirjoitettuaan sen. Omaisuusluettelo toimitetaan sähköisesti liittymän kautta. (Edunvalvonnan käsikirja 2020, 30.)

5 EDUNVALVONNAN ALKUTOIMENPITEISIIN LIITTYVÄT ONGELMAT

Edunvalvonnan alkaminen ja päämiehen asioiden alkuun saattaminen ovat edunvalvonnan työläisimmät vaiheet. (H3 2022.)

Tässä luvussa kerrotaan edunvalvonnan alkutoimenpiteisiin liittyviä mahdollisia ongelmia yleisten edunvalvojien haastatteluiden pohjalta. Lopussa mietitään myös näiden ongelmien yleisyyttä.

5.1 Päämies ja omaiset

Joskus edunvalvonnan alkaessa voi olla hankala tavoittaa päämiestä hänen tarpeidensa selvittämiseksi. Syitä voi olla esimerkiksi päämiehen haluttomuus tai yhteystietojen puuttuminen. Myös omaisten yhteystiedot voivat olla puutteelliset ja niiden selvittäminen hankalaa. (H2 2022; H5 2022)

Asioiden selvittäminen voi olla hankalaa ja aikaa vievää. Asioiden selvittämistä hankaloittaa vielä enemmän se, jos päämies ei itse muista asioita tai ei osaa niistä kertoa. Voi olla myös tilanne, jossa päämiestä itseään ei voi kuulla ollenkaan. Omaiset voivat olla avuksi tällaisissa tilanteissa. (H3 2022.)

Ongelmana voi olla myös riidat sukulaisten kesken. Edunvalvoja voi joutua hankalaan tilanteeseen toimiessaan riitaisten sukulaisten välissä. Vaikeaa on myös tietää ja selvittää, ketkä puhuvat totta. Usein riidat johtuvat omaisuudesta ja sotkuisista, jakamattomista kuolinpesistä. Voi olla myös tilanteita, joissa päämiehellä on lapsia, jotka eivät halua olla missään tekemisissä päämiehen tai edunvalvonnan työntekijöiden kanssa. On kuitenkin monia asioita, joita olisi hyvä saada selvitettyä lasten tai muiden perillisten kanssa. (H4 2022; H5 2022.)

Edunvalvoja voi olla myös tilanteessa, jossa arvelee päämiehen joutuneen taloudellisen väärinkäytön kohteeksi. Asia voi tulla esille jo heti edunvalvontapäätök-

sestä tai jo muutaman kuukauden tiliotetapahtumista. Asiaa pitää kuitenkin selvittää takautuvasti ajalta ennen edunvalvonnan alkamista, mikä aiheuttaa lisätyötä. (H3 2022.)

5.2 Pankkiyhteistyö

Edunvalvonnan alussa suurimpia ongelmia on hidas yhteistyö pankkien kanssa. Kun edunvalvonta alkaa, halutaan vaikuttaa mahdollisimman vähän päämiehen arkeen ja saada hänen asiansa nopeasti kuntoon, mutta se on hankalaa pankkien pitkien käsittelyaikojen vuoksi. Pyyntöön tai käsittelyn käsittelyaika voi venyä jopa yli kuukauteen. Monilla isoilla pankeilla edunvalvontayksikönkin vastausaika on yli viikon. (H2 2022.)

Pankkien henkilöstöllä ei aina ole tarpeeksi osaamista edunvalvonnan alalta, jonka takia tiedon saanti vaikeutuu tai viivästyy. Tämä korostuu varsinkin pienemmissä pankeissa. Asioita hidastaa myös se, että kaikki tieto lähetetään postin välityksellä. Myös pankkien nykyiset vaatimukset päämiesten tunnistautumista kohden hankaloiittaa asioiden hoitamista. (H2 2022; H3 2022.)

5.3 Omaisuuden selvittäminen

Päämiehen omaisuuden kartoittaminen ei aina ole kovinkaan helppoa. Omaisuuden kartoittamista vaikeuttaa esimerkiksi, jos päämiehellä on avioero takana tai hän on kuolinpesän osakas. Tällaisia tilanteita vaikeuttaa entisestään, jos perintökirjoja tai avioeron jälkeen osituskirjoja ei ole tehty. Jos kuolinpesäosuus on esimerkiksi vuosien takainen, voi asiakirjojen hankkiminen viedä aikaa tai niitä on vaikea löytää. (H3 2022.)

Jos päämiehellä on omaisuutta kiinteistöjen muodossa, tulee selvittää niistä koituvat kulut. Varsinkin tyhjillään olevien kiinteistöjen kohtalo tulee selvittää, jos päämiehellä ei ole varaa ylläpitää kiinteistöä tai on vaarana kiinteistön arvon heikkeneminen. Päämies ei myöskään voi saada toimeentulotukea, jos hänellä on kiinteistö rasitteena. (H3 2022; H5 2022.)

5.4 Velkojen selvittäminen

Velallisen päämiehen kanssa voi esiintyä useita erilaisia ongelmia. Velkojen kartoitus on työlästä, vaikeaselkoista ja hidasta. Tämä viivästyttää myös omaisuusluetelon valmistumista. Päämiehet voivat myös omalla toiminnallaan vaikeuttaa velkojen selvittämistä, esimerkiksi yrittämällä pimittämää joitain velkoja. (H1 2022; H3 2022; H4 2022; H5 2022.)

Esimerkiksi sama velka voi olla alkuperäisen laskuttajan, perintätoimiston sekä ulosoton listoilla, joten täytyy olla tarkkana, ettei sitä kirjata useampaan kertaan. Tämä hankaloittaa myös sen selvittämistä missä vaiheessa velka on menossa ja mikä sen suuruus on. Velkatilanteet kuitenkin elävät koko ajan. (H3 2022; H5 2022.)

5.5 Käyttövarojen suuruus

Yksi suurimmista ongelmista on käyttövarojen määrittämisen hankaluus. Tämä ongelma nousee esille varsinkin nuorempien päämiesten kanssa. He ovat usein käyttäneet rahaa enemmän kuin heillä sitä on ollut. Asioiden järjestykseen saaminen vaatii tiukkaa talouden pitoa. Päämiehet voivat yrittää esittää, että heidän tilanteensa olisi parempi, jotta voisivat saada enemmän käyttövaroja. (H4 2022; H5 2022.)

Määrittämistä ja käyttövarojen riittävyttä vaikeuttavat myös päämiehen epätoimittavat kulut. Joillakin päämiehillä on esimerkiksi eläkkeen ulosmittaus rasitteenaan. Voi olla myös tilanne, jossa päämiehellä on maksettavanaan oman asuntonsa kulut sekä hoitopaikkansa kulut. (H5 2022.)

5.6 Ongelmien yleisyys

Edunvalvonnan alkutoimenpiteisiin liittyy erilaisia ongelmia, jotka ovat viime aikoina yleistyneet. Joissakin asioissa ongelmia kuitenkin esiintyy enemmän kuin toisissa. Ongelmien yleistyneisyys johtuu siitä, että edunvalvontaan hakeudutaan

usein vasta tilanteessa, kun ongelmat ovat jo kärjistyneet, asiat ovat sekaisin ja päämiestä aikaisemmin auttaneet henkilöt luovuttaneet. (H1 2022; H2 2022; H4 2022)

Esimerkiksi eläkelaitoksien, laskuttajien ja muiden rutiininomaisten alkutoimenpiteiden kanssa ei yleisemmin ole ongelmia. Kun taas kuolinpesäosuuksien ja velkojen hoitamisen kanssa ongelmia on useammin, mutta ne eivät koske läheskään kaikkia alkaneita edunvalvontoja. (H3 2022; H5 2022.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Uusien päämiesten välillä asiat vaihtelevat suuresti. Joidenkin kanssa kuluu vain muutama kuukausi, kun asiat sujuvat jo hyvin, joidenkin kanssa siihen saattaa mennä vuosi, ennen kuin päästään yhteisymmärrykseen asioista. Valitettavasti on myös päämiehiä, joiden osalta asioita ei ikinä saada minkäänlaiseen järjestykseen. (H4 2022.)

Tässä luvussa käydään läpi tulokset, jotka saatiin eri menetelmillä prosessin aikana. Lisäksi tässä luvussa pohditaan tutkimuksen ja sen tulosten luotettavuutta. Viimeisenä tässä luvussa syvennytään tarkemmin opinnäytetyöprosessiin, mistä se lähti ja miten se eteni. Lopussa esitetään vielä mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia.

6.1 Tulokset

Tässä kohdassa syvennytään opinnäytetyön kolmen tutkimuskysymyksen tuloksiin. Tutkimuskysymyksissä käsitellään edunvalvonnan määräämistä, sen alkutoimenpiteitä sekä niihin liittyviä ongelmia.

Ensimmäinen kysymys käsittelee sitä, millaisissa tilanteissa edunvalvoja voidaan määrätä. Holhoustoimilaissa säädetään, että edunvalvojaksi voidaan määrätä sellainen henkilö, joka on tehtävään sopiva ja antaa siihen suostumuksensa. Edunvalvojan määrää holhousviranomainen eli Digi- ja väestötietovirasto tai sitten käräjäoikeus. Henkilö voi tehdä itse hakemuksen huomatessaan avuntarpeen tai joku muu voi tehdä ilmoituksen hänen puolestaan. Laissa on määritelty tilanteita, joissa tuomioistuimen on määrättävä edunvalvoja. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi, jos kuolleelta on jäänyt perintöä, mutta on epäselvyyksiä perinnöstä tai perillisistä. Myös muussa tilanteessa, jossa omaisuuden omistusoikeudet ovat epäselvät, voidaan uskoa omaisuus edunvalvojan hoidettavaksi. Myös holhousviranomainen voi

määrätä edunvalvojan tuomioistuimen ohella. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi, jos henkilö on jostain syystä jäänyt ilman edunvalvojaa. Holhousviranomaisen voi myös määrätä edunvalvojan sijaisen.

Määräämiselle on kuitenkin asetettu myös seuraavia edellytyksiä:

- henkilö ei itse kykene hoitamaan asioitaan
- henkilön taloudellisten tai muiden asioiden hoitoa ei ole järjestetty
- edunvalvontaan esitetyn henkilön tulee antaa suostumuksensa tai hänen vastustamistaan ei pidetä aiheellisena.

Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkastellaan, millaisia alkutoimenpiteitä edunvalvonnan alkamiseen liittyy. Nämä saatiin selville kirjallisuuden sekä edunvalvojien haastattelujen perusteella, joista nousi esille samoja tehtäviä. Näihin edunvalvonnan alkamiseen liittyviin tehtäviin kuuluvat tutustuminen päämieheen sekä hänen asioihinsa. Edunvalvoja ensin tutustuu asioihin erilaisten dokumenttien kautta ja ottaa sitten yhteyttä päämieheen, jonka kanssa sovitaan alkutapaaminen. Alkutapaamisessa käydään päämiehen kanssa läpi hoidettavat asiat ja tehdään niistä edunvalvontasuunnitelma. Edunvalvonnasta laitetaan tiedustelut eri tahoille päämiesten asioista ja ilmoitetaan edunvalvonnan alkamisesta tarvittuihin paikkoihin. Edunvalvojan tulee myös määrittää pankkitili, joka muutetaan edunvalvontatiliksi ja mahdollisesti avata päämiehelle oma käyttötili, johon maksetaan edunvalvojan määrittämät käyttövarat päämiehelle.

Edunvalvonnan alkutoimenpiteisiin kuuluu myös päämiehen omaisuuden selvittäminen. Edunvalvojan tulee selvittää mitä kaikkea päämies mahdollisesti omistaa ja hoitaa päämiehen omaisuutta mahdollisimman hyvin. Omaisuuden lisäksi tulee selvittää myös päämiehen mahdolliset velat. Veloista laitetaan tiedustelut perintätoimistoihin sekä ulosottoon. Yksi alkutoimenpiteisiin kuuluvista tehtävistä on tulojen ja etuuksien tarkistaminen. Niiden selvittämiseksi laitetaan tiedustelut pankkeihin, verohallintoon sekä eläkelaitoksiin. Jos edunvalvoja huomaa päämie-

heltä puuttuvan jonkun etuuden, tulee hänen selvittää asia. Viimeisenä alkutoimenpiteenä on toimittaa omaisuusluettelo Digi- ja väestötietovirastolle kolmen kuukauden kuluessa edunvalvonnan alkamisesta. Omaisuusluettelosta selviää kaikki tiedot, jotka päämiehestä on kerätty.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä selvitetään, millaisia ongelmia näihin alkutoimenpiteisiin voi liittyä. Tässä käydään läpi, millaisia ongelmia edunvalvontatoimistoissa A ja B työskentelevät yleiset edunvalvojat ovat työssään huomanneet. Ensimmäisenä nostetaan esille se, että edunvalvonnan alkaminen ja siihen liittyvät toimenpiteet ovat edunvalvonnan työläisimmät vaiheet. Ongelmia voi olla päämiehen sekä hänen omaistensa kanssa. Heidä voi olla vaikea tavoittaa tai heidän keskinäiset riitansa voivat hankaloittaa tilanteita. Ongelmia esiintyy myös pankkiyhdistyksen kanssa. Pankkien kanssa asioiminen voi olla hidasta, eikä pankin henkilökunnalla aina ole tarpeeksi osaamista edunvalvonnan alalta. Päämiehen omaisuuden ja velkojen selvittämisessä ilmenee usein ongelmia. Niiden kartoittaminen ei ole helppoa ja täytyy olla tarkkana monessa asiassa. Yksi suurimmista ongelmista edunvalvonnan alkutoimenpiteissä on käyttövarojen suuruuden määrittäminen, varsinkin nuorten päämiesten kanssa. He ovat voineet tottua käyttämään rahaa enemmän kuin sitä on heillä ollut, mutta asioiden järjestykseen saaminen vaatii tiukkaa taloudenpitoa. Näistä vastauksista voidaan siis päätellä, että suurimmat haasteet edunvalvonnan alkamisessa ovat eri tahojen hitaus sekä yhteisymmärrykseen pääseminen päämiesten kanssa.

6.2 Reliaabelius ja validius

Tutkimusten tulosten luotettavuus ja pätevyys voivat vaihdella, vaikka pyritään välttämään virheiden syntymistä. Sen takia tutkimuksissa pyritään aina arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. (Hirsjärvi ym. 2013, 231.)

Tutkimuksen reliaabeliuksella eli luotettavuudella tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta. Se voidaan todeta esimerkiksi tavalla, jossa kaksi arvioijaa päätyy

samanlaiseen tulokseen. (Hirsjärvi ym. 2013, 231.) Tässä tutkimuksessa haastateltiin viittä yleistä edunvalvojaa, joilla oli hyvin samankaltaisia vastauksia heiltä kysytyihin haastattelukysymyksiin. Vastaukset olivat myös yhteneväisiä kirjallisuudesta löytyneen tiedon kanssa. Näiden perusteella voidaan todeta, että tämä tutkimus on luotettava.

Tutkimuksen arviointiin liittyy myös käsite validius eli pätevyys, jolla tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin. Sitä voidaan arvioida esimerkiksi haastattelutilanteessa, jossa vastaajat voivat käsittää kysymykset eri tavalla kuin tutkija on ne ajatellut. (Hirsjärvi ym. 2013, 231–232.) Tässä tutkimuksessa tutkija sai kysymyksiinsä tavoittelemansa vastaukset, joten voidaan olettaa, että tutkija ja vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset samalla tavalla. Tämän perusteella voidaan todeta, että tutkimus on myös pätevä.

6.3 Opinnäytetyöprosessin itsearviointi

Opinnäytetyöprosessi lähti liikkeelle ajatuksen tasolla kesällä 2021 ollessani edunvalvonnassa harjoittelussa. Silloin totesin, että haluan tehdä opinnäytetyöni edunvalvontaan liittyen. Loppuvuodesta sain idean aiheesta liittyen edunvalvonnan alkamiseen ja lähdin sitä kehittämään. Alkuvuonna 2022 aloitin työn kirjoittamisen kertomalla edunvalvonnasta. Kirjoittamisen edetessä aihekin rajautui edunvalvonnan alkutoimenpiteisiin. Alkutoimenpiteitä selvitellessäni mieleeni tuli tutkia myös niihin liittyviä ongelmia. Mielestäni aiheen rajaaminen sekä siinä pysyminen onnistuivat hyvin.

Prosessin aikana kohtasin myös monia haasteita. Aivan aluksi aiheen keksiminen tuntui mahdottomalta, mutta onneksi harjoittelun jälkeen ajatukset vähän selkenivät. Todellinen haaste oli kuitenkin opinnäytetyön tekeminen ja kokopäiväisesti työskenteleminen yhtäaikaisesti. Aika ja jaksaminen eivät tuntuneet riittävän molempiin, mutta loppujen lopuksi siitäkin selvittiin, vaikkei ihan alkuperäisessä aika-

taulussa. Edunvalvonnassa työskentely kuitenkin myös auttoi minua opinnäyte-työn kannalta, kun konkreettisesti pääsin kokemaan edunvalvonnan alkamisen uusien päämiehien kautta.

6.4 Jatkotutkimusehdotukset

Tässä tutkimuksessa tutkittiin edunvalvonnan alkutoimenpiteiden ongelmia, joten jatkotutkimuksessa voisi tutkia, pystyttäisiinkö niitä ongelmia jotenkin ratkaise-maan tai muuten saamaan asioita helpommin hoidettaviksi. Asiaa voisi lähestyä myös tarkemmin erityismääräysten kannalta.

LÄHTEET

Digi- ja väestötietovirasto. 2022e. Avoin data. Viitattu 30.03.2022.
<https://dvv.fi/mare>

Digi- ja väestötietovirasto. 2022b. Digi- ja väestötietovirasto. Viitattu 07.03.2022.
<https://dvv.fi/digi-ja-vaestotietovirasto>

Digi- ja väestötietovirasto. 2022d. Edunvalvojan määrääminen. Viitattu 15.03.2022. <https://dvv.fi/edunvalvojan-maaraaminen>

Digi- ja väestötietovirasto. 2022c. Edunvalvojan tilivelvollisuus. Viitattu 06.03.2022. <https://dvv.fi/tilivelvollisuus>

Digi- ja väestötietovirasto. 2022. Edunvalvonta-asian käsittely holhousviranomaisessa. Viitattu 29.03.2022. <https://dvv.fi/edunvalvonta-asian-kasittely>

Digi- ja väestötietovirasto. 2022f. Edunvalvontavaltuutus eli tuen tarpeen ennakointi. Viitattu 31.03.2022. <https://dvv.fi/edunvalvontavaltuutus-eli-tuen-tarpeen-ennakointi>

Digi- ja väestötietovirasto. 2022a. Omaisuusluettelo edunvalvonnan alussa. Viitattu 19.02.2022. <https://dvv.fi/edunvalvonnan-alussa>

Haastateltava H1. Yleinen edunvalvoja. Sähköpostihaastattelu. 24.03.2022.

Haastateltava H2. Yleinen edunvalvoja. Sähköpostihaastattelu. 24.03.2022.

Haastateltava H3. Yleinen edunvalvoja. Sähköpostihaastattelu. 19.03.2022.

Haastateltava H4. Yleinen edunvalvoja. Sähköpostihaastattelu. 18.03.2022.

Haastateltava H5. Yleinen edunvalvoja. Sähköpostihaastattelu. 16.03.2022.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15.–17. painos. Porvoo. Bookwell Oy.

Hirvonen A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteelliseen metodologiaan. Helsinki. https://www2.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/hirvonen_mitka_metodit.pdf

Karttunen, J., Laasanen, H., Sippel, L., Uitto, T. & Valtonen, M. 2017. Juridiikan perusteet. 5.-6. painos. Helsinki. Sanoma Pro Oy.

L 1.4.1999/442. Laki holhoustoimesta. Finlex. Viitattu 10.02.2022.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990442>

L 25.5.2007/648. Laki edunvalvontavaltuutuksesta. Finlex. Viitattu 31.03.2022.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070648>

Oikarinen, M. 2021. Edunvalvonnan tarve lisääntyy niin kovaa vauhtia, että nelikymppisille aloitetaan kampanja – Digi- ja väestötietovirasto purkaa ruuhkia lisääväellä. Kaleva. Viitattu 08.04.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162426/OM_2020_07_SO.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Oikeus.fi. 2020. Edunvalvojan hakeminen. Viitattu 20.02.2022. <https://oikeus.fi/edunvalvonta/fi/index/hakeminen.html>

Oikeus.fi. 2022a. Edunvalvojan tehtävä. Viitattu 10.02.2022. <https://oikeus.fi/edunvalvonta/fi/index/hakeminen/edunvalvojantehtava.html>

Oikeus.fi. 2022. Yleinen edunvalvonta. Viitattu 10.02.2022. <https://oikeus.fi/edunvalvonta/fi/index.html>

Oikeusministeriö. 2020. Edunvalvonnan käsikirja. Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän suositukset. Viitattu 26.3.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162426/OM_2020_07_SO.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Tornberg, J. & Kuuliala, M. 2015. Suomen edunvalvontaoikeus. 1. painos. Helsinki. Talentum.

LIITTEET

LIITE 1. Haastattelukysymykset

1. Kuinka monta uutta päämiestä saat keskimäärin vuoden aikana?
2. Mitä toimenpiteitä teet edunvalvonnan alkaessa?
3. Mitä ongelmia näihin toimenpiteisiin voi liittyä?
4. Onko yleistä, että niihin liittyy ongelmia?